

УДК 378.147.34

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2025.4.30>

ОСВІТНІЙ КОУЧИНГ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВИЗНАЧЕНЬ, МОДЕЛІ ТА КОМПОНЕНТИ

Візірякіна Олена Михайлівна,
аспірантка

Харківського національного педагогічного університету Г.С. Сковороди,
фізичний терапевт, ерготерапевт ІОЗДП НАМН
ORCID: 0000-0002-9954-7297

У статті порушено актуальну проблему освітнього вдосконалення підготовки майбутніх фахівців вищої освіти. Одним зі шляхів вирішення є введення у підготовку здобувачів вищої освіти науково-методичного компонента – освітнього коучингу. Зростання популярності методу коучингу на Заході, припало у 90-ті роки і було стрімким. В цей період коучинг перетворився в своєму ключовому понятті в загальну глибоку, орієнтовану на людину методика, для досягнення нею цілей. Він все більш став застосовуватись в різних варіантах, але з новим значенням, змістом і техніками. Освітній коучинг застосовується в освіті, як інтерактивний метод формування компетентностей майбутніх фахівців і є сучасним напрямком.

В даній статті проведено аналіз визначень поняття «освітній коучинг», окреслено його практична значущість. Зроблено теоретичний огляд актуальних україномовних праць із досліджуваної проблеми. На підґрунті наукових визначень дефініції компетентність, а саме її основні складові (знання, уміння та навички), які і були спроектовані у науковий контент досліджень вітчизняних вчених, щодо розуміння освітнього коучингу.

У статті на основі здійсненого аналізу досліджень вітчизняних вчених виокремлено, що в результаті освітнього коучингу майбутній фахівець розкриває свій потенціал. Розглянуто популярні моделі освітнього коучингу, що сприяють оптимізації міжособистісних взаємодій. Таким чином, одні моделі коучингу, являють собою особливу взаємодію між викладачем та здобувачами, з ефективно організованим процесом пошуку відповідей на актуальні питання для здобувачів і є схожі на індивідуальні тренування. Інші моделі не мають на увазі експертної позиції, спосіб дій здобувачів може потребувати корекції, але він є унікальною стратегією, що призводить до успіху. Визначальним у коучингу є питання мотивації як першого базового структурного компонента.

У статті проведено аналіз і синтез досліджень науковців, що саме містить потенціал здобувача для покращення освітньої і майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: освітній коучинг, потенціал майбутнього фахівця, компетентність, модель коучингу, відповідальність, критичне мислення, емоційний інтелект, особистий досвід.

Olena Viziriakina. Main approaches to defining the concept of «educational coaching»

The article raises the topical problem of educational improvement of the training of future specialists in higher education. One of the solutions is to introduce a scientific and methodological component – educational coaching – into the training of higher education applicants. The growth in popularity of the coaching method in the West occurred in the 1990s and was rapid. During this rapid, coaching transformed in its key concept into a general, deep, person-centered methodology for achieving goals. It has increasingly been used in various variations, but with new meanings, content, and techniques. Educational coaching is used in education as an interactive method of forming the competencies of future specialists and is a modern direction.

This article analyzes the definitions of the concept of «educational coaching» and outlines its practical significance. A theoretical review of current Ukrainian-language works on the problem under study was made. Based on scientific definitions, of the definition of competence, namely its main components (knowledge, skills, and abilities), which were designed into the scientific content of research by domestic scientists regarding the understanding educational coaching.

The article, based on a conducted analysis of research by domestic scientists, highlights that as a result of educational coaching, a future specialist reveals his potential. Popular models of educational coaching that contribute to the optimization of interpersonal interactions are considered. Thus, some coaching models represent a special interaction between the applicants, with an effectively organized process of finding answers to relevant questions for the applicants and are similar to individual training. Other models do not imply an expert position, they may need correction, but it is a unique strategy that leads to success. The defining issue in coaching is the issue of motivation as the first basic structural component.

The article analyzes and synthesizes the research of scientists, which contains the applicant's potential for improving educational and future professional activities.

Key words: educational coaching, potential of a future specialist, competence, coaching model, responsibility, critical thinking, emotional intelligence, personal experience.

Вступ. В процесі реформування вищої освіти все більш приділяється увага інноваційним технологіям. Останнім часом популяризують використання прийомів та технік коучингу для підвищення продуктивності та ефективності роботи. Можливості їх використання в освітньому процесі трансформували його у сучасну освітню технологію. Проблема використання коучингу в освітніх цілях присвятили свої наукові розробки вже багато вітчизняних вчених, зокрема, О. Архипов, Ю. Носко, О. Сагач, [1], Г. Поберезська [4], С. Новосьолова [5], О. Вінтоняк, Б. Савчук, О. Снітовська [6], Л. Ніколаєв [11] розглядали коучинг, як перспективну педагогічну технологію; Т. Борова [2], І. Крупник [3], М. Братко [7] досліджували концептуальні засади освітнього коучингу, його суть; А. Капацина [8], Ю. Ломага, М. Нагірна [9] у своїх наукових доробках окреслили переваги та недоліки коучингу; Л. Данилевич [10], Л. Ніколаєв, Н. Романенко [12] розглядали освітній коучинг, як інструмент підвищення ефективності освітнього процесу; В. Зеленін [15, 16] вивчав коучингові технології, як напрям в психології.

Таким чином постає питання узагальнення теоретичних аспектів та поглиблення знань, що саме є продуктом освітнього коучингу.

Мета та завдання. Провести аналіз визначень поняття «освітній коучинг», виокремити його ключові компоненти, що призводять до успіху учасників освітнього процесу.

Методи дослідження. Аналіз, синтез, узагальнення теоретичних аспектів.

Результати дослідження. Умовою успішної освіти є впровадження технологій, що дозволяють забезпечити професійне зростання, створити умови для освітнього вдосконалення. Осередком технології виступає людина з певними професійними потребами, запитамі, потенційними можливостями, що передбачає сукупність різнопрофільних, диференційованих форм, педагогічних методів, прийомів, які допоможуть учасникам освітнього процесу вирішувати завдання. Ефективним науково-методичним компонентом є освітній коучинг (від англ. Coaching – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей).

Формулювання точного і однозначного визначення поняття «коучинг» утруднене через його багатогранність та існування численних шкіл, які реалізують різні методи коучингу. Освітній коучинг передбачає вертикальну, горизонтальну і локальну цілісність освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти. Аналіз визначень різних вчених дозволив

виділити основні аспекти, що покращують ефективність освіти.

У своїх наукових доробках українські педагоги Б. Савчук, О. Вінтоняк, О. Снітовська концептуалізують поняття коучингу як педагогічної технології, з позиції всебічного осмислення, також висвітлюють окремим феноменом та різновидом останньої, наближають розуміння як: сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компоновання організаційно-методичного інструментарію навчання і саморозвитку особистості [6].

Натомість, науковці О. Сагач, О. Архипов, Ю. Носко під «коучингом» розуміють інноваційну технологію, яка є різновидом інноваційної освітньої практики, де коуч спрямовує процес отримання особистістю нового досвіду, а метою використання освітнього коучингу вбачають розкриття внутрішнього потенціалу людини [1].

Як сучасну технологію, яку створили для розвитку можливостей людей і команд, задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до виявлення внутрішніх можливостей особистості, розглядає освітній коучинг С. Новосьолова [5].

Т. Борова трактує освітній коучинг, як систему заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу з метою досягнення взаємовизначених, цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і підвищення якості навчання, що, у свою чергу, приведе до підвищення ефективності роботи освітнього закладу [2].

На думку, Г. Поберезської технологія коучингу може працювати в багатьох сферах життя людини й коучинг як процес реалізації потенціалу особистості, зокрема і творчого, для досягнення максимально можливої мети [4].

Ґрунтовний аналіз психолого-педагогічних аспектів саморозвитку та самореалізації викладачів і здобувачів вищої школи в країнах Європейського Союзу крізь призму коучингового підходу здійснює у своїх фундаментальних дослідженнях український психолог В. Зеленін [15]. Науковці Ю. Ломага, М. Нагірна та В. Зеленін, дають визначення «коучингу» у різних сферах, серед яких визначення, що збагачує бачення за темою нашого дослідження. Коучинг – мистецтво для сприяння реалізації талантів; оптимізування психічної норми досі не реалізованого потенціалу в різноманітних сферах життя, які є мінливими [9, 16].

У своєму дослідженні Л. Данилевич тлумачить поняття «коучингу» не лише методом передачі

інформації, а й потужним інструментом особистісного розвитку. Він створює умови, в яких здобувачі можуть усвідомити, відчути та відпрацювати на практиці компоненти емоційного інтелекту, що робить цей підхід надзвичайно перспективним для освітнього середовища [10].

Вчена М. Братко вважає, що коучинг це специфічний діалогічний, праксеологічний метод навчання, спрямований на особистісний та/або професійний розвиток в процесі якого, завдяки підтримці, наданій коучем, особистість отримує психологічну та поведінкову допомогу, необхідну для досягнення конкретних цілей у різних сферах життя. В освіті, М. Братко називає коучинг «академічним». Академічний коучинг – це серія розмов, призначених для покращення у здобувачів самопочуття та успіхів у навчанні. Він дає змогу визначати та реалізовувати особисті рішення складних проблем. Мета коучингу допомогти здобувачу освіти повністю розкрити свій потенціал і досягти оптимальної продуктивності [7].

Таким чином, через низку визначень простежується одна виражена складова «освітнього коучингу» та «коучингу» це розкриття потенціалу здобувача і тим самим підвищення ефективності освіти. Подальші наші розвідки спрямовані на виокремлення компонентів потенціалу, що сприяють покращенню формуванню компетентності майбутнього здобувача.

Аналіз деяких визначень «компетентності», а саме М. Савчук висвітлює його як інтегративне поняття, що охоплює знання, уміння і навички, цінності та ставлення. В ньому, «знання», як сукупність понять, фактів, ідей, теорій, що розроблені та відомі цивілізації та сприяють усвідомленню і розумінню певної сфери життєдіяльності людини, «уміння» це здатність до виконання процесів і дій, в основу якої покладено знання, що дозволяють досягнути визначену мету, «цінності» вчений трактує, як переконання та установки людини що відображають спосіб мислення і дій, поведінку людини, її ставлення до інших [14].

А. Капацина цитує компетентність, як наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в заданій предметній області; якість людини, що володіє всебічними знаннями в якійсь галузі і думка якої вважається вагомою, авторитетною [8]. У цьому визначенні привертає увагу «якість людини», що містить особистісні набуття.

Щодо «знань» та «умінь», вчена М. Братко зазначає що в освітній сфері коучинг охоплює широкий спектр посередництв, які мають на меті покращити освітні результати здобувачів освіти.

При цьому коуч відіграє роль своєрідного фасилітатора, що допомагає [7].

Науковці О. Сагач, О. Архипов, Ю. Носко вважають у результаті освітнього коучингу відбувається оптимізація взаємодії між педагогом та здобувачем освіти, коли педагог ефективно організовує процес пошуку кращих відповідей на актуальні для останніх питання. Коучинг є інтерактивною технологією коли педагог, забезпечує інтеракцію учасників, які навчаються на власному досвіді та беруть на себе відповідальність за процес та результати навчання [1].

Подальший аналіз освітнього коучингу висвітлює С. Новосьолова і вважає коучинг методом, який поєднує принципи консультування та тренінгу, але не в класичному вигляді. Відмінність у тому, що в коучингу основне місце належить не повчанням, а мотивуванню здобувача освіти до змін [5]. Л. Данилевич визначає розвиток мотиваційної сфери особистості – «мотив прагнення до самоефективності», зокрема: самостійно мислити, вирішувати проблеми та брати відповідальність за своє навчання та розвиток [10]. І. Крупник вважає як у коучингу, так і педагогіці питання мотивації є визначальним. Мотивації є першим базовим структурним компонентом як навчальної діяльності, так і успішної коуч-сесії. Всебічно розглядаючи коучингові технології в освіті І. Крупник важливе місце віддає комунікації. У процесі коучингової взаємодії формується самоосвітня компетентність, яка містить уміння самостійного пізнавального пошуку, самоаналізу, самомотивації та самоорганізації [3].

На нашу думку, ця компетентність обумовлює складову «якість людини». У подальших наших розвідках, М. Братко в своєму аналізі зарубіжних вчених цитує, що головною метою коучингу є розкриття потенціалу людей, щоб максимізувати їхню власну продуктивність, а, відтак швидше допомагати людям вчитися, ніж навчати їх. У цьому сенсі, коучинг може розширити методичний репертуар педагогів, забезпечуючи не директивний підхід до підтримки здобувачів освіти у їхньому самостійному навчанні. Академічний коучинг дає здобувачам можливість залучитися інтелектуально, використовувати цікавість та досліджувати творчі рішення власних унікальних проблем. Академічний коучинг сприяє самостійному навчанню, підвищенню обізнаності, відповідальності [7]. Б. Савчук, О. Вінтоняк, О. Снітовська вказують перевагу коучингу як однієї з педагогічних технологій, що полягає у соціальній орієнтованості на особистість здобувача

освіти, який відчувається мотивованим, морально врівноваженим, захищеним та виявляє здатність до самооцінки, готовність до самореалізації [6]. І. Крупник зауважує широкий вплив коучингу на становлення цілісної особистості майбутніх фахівців через роботу з цінностями, переконаннями, особистісними установками [3]. На думку С. Новосолової освітній коучинг – це творча взаємодія рівноправних учасників освітнього процесу, спрямована на виявлення та реалізацію потенціалу того, хто навчається, для досягнення ним високого освітньо-професійного, соціального, особистісного розвитку [5].

Далі у наших розвідках в пригоді стало дослідження Т. Коршевнік, О. Абрамчук, О. Добростан та Л. Данилевич, які висвітлювали багатоконпонентну структуру успіху від застосування освітнього коучингу.

У науковому дискурсі концептуального підходу і освітніх стратегій Т. Коршевнік, О. Абрамчук, О. Добростан відносять до потенціалу здобувачів вищої освіти критичне мислення, що і формує особистість. Критичне мислення передбачає здатність об'єктивно аналізувати інформацію, оцінювати аргументи, виявляти тенденції та робити аргументовані висновки. Воно охоплює різні когнітивні навички, зокрема інтерпретацію, аналіз, оцінку, висновки, пояснення та саморегуляцію. Значення критичного мислення в освітньому процесі неможливо перебільшити. Воно дає змогу студентам вийти за межі поверхневого розуміння і заглибитися у зміст. Формуючи навички аналізу та оцінювання, викладачі можуть допомогти студентам стати досвідченішими у виявленні базових припущень, піддавати сумніву усталені норми та синтезувати інформацію з різних джерел. Критичне мислення сприяє не лише розв'язанню проблем, але й творчості та інноваціям. Це не лише готує їх до академічного успіху, але й розвиває навички, необхідні для вирішення професійних та особистих проблем [13].

Ще одним не маловажливим компонентом для цілісного аналізу потенціалу здобувачів вищої освіти, який може бути результатом освітнього коучингу є емоційний інтелект. Л. Ніколаєв досліджує коучинг та вважає його потужним інструментом для фахівців різних професій, де важливі знання про людську поведінку та взаємодію, оскільки він допомагає розвивати навички управління, емоційний інтелект, стрес-менеджмент та особистісний розвиток [11]. З погляду Л. Данилевич, емоційний інтелект є важливою складовою ефективною професійною діяльністю та забезпечує результативну взаємодію в соціальних відносинах, оскільки розуміння власного емоційного стану та емоцій оточуючих сприяє як взаєморозумінню у спілкуванні в різних ситуаціях, так і ефективному розв'язанню професійних завдань у системі соціальної взаємодії. Емоції впливають на мислення, тому їх важливо враховувати під час вирішення завдань, прийняття рішень і виборі своєї поведінки. Емоційний інтелект є сукупністю когнітивних здатностей до ідентифікації, розуміння та управління емоціями, впливає на ефективність будь-якої діяльності і відіграє важливу роль, зокрема, у навчанні майбутніх фахівців. Отже, емоційний інтелект поєднує в собі компоненти ментальних (когнітивних) здібностей, які сприяють усвідомленню і розумінню емоцій, як власних так і інших людей [10].

Безумовно існують різні моделі коучингу залежно від сфери застосування. І. Крупник [3] цитує, що в освітньому коучингу використовують найчастіше:

Ті ж самі моделі пропанують застосовувати в освіті О. Сагач, О. Архипов, Ю. Носко [1]. Вчена А. Капацина у своєму дослідженні застосовує модель GROW [8]. Л. Ніколаєв, Н. Романенко пропонують застосовувати GROW і OSKAR, де модель OSKAR також ґрунтується на визначенні сильних і слабких сторін виконавців, мети та умінь, а також навичок необхідних для її досягнення [12].

Таблиця 1

Моделі освітнього коучингу

Назва моделі коучингу	Характеристика
Модель GROW	Має в основі послідовність роботи «мета – аналіз реальності можливості – дія»
Трикрокова модель. Інша назва: «хто – що – як».	Хто виконує, які сильні та слабкі сторони: що треба зробити, тобто мета та як, за допомогою яких умінь і навичок її досягти.
Модель «фокус – співпраця – спостереження»	Фокус – це аналіз проблеми, далі співпраця з викладачем та діагностика результату.
Модель PDCA (цикл Демінга)	Це алгоритм дій для керування процесом навчання: планування, виконання, перевірка та корекція.
Модель SMART	Навчає ставити конкретні, вимірювані, досяжні та реалістичні цілі

Науковці І. Крупник [3], О. Сагач, О. Архипов, Ю. Носко [1], А. Капацина [8], Л. Ніколаєв, Н. Романенко [12] висвітлюють коучинг модель GROW, як послідовну для самоосвітньої діяльності, зацікавленість до навчання. Проте наступні моделі, зокрема «Трикрокова модель», «OSKAR» більш направлені на актуалізацію внутрішніх ресурсів до взаємодії між учасниками освітнього процесу, сприяє прийняттю й переживанню емоцій, поведінкових конструкцій від комунікацій і позитивних змін [3,12]. На нашу думку, саме в цих моделях під час локальної освіти, що ґрунтується на принципах комунікативної співпраці, враховуються індивідуальні особливості і особистий досвід. Це досягається, через активну взаємодію, моделювання життєвих ситуацій та отримання зворотнього зв'язку, що робить процес навчання глибшим і ефективнішим.

Висновки. Згідно мети статті, через диференціацію визначень «освітнього коучингу»

було виділено загальну складову – потенціал майбутнього здобувача освіти, його розкриття формує професійну компетентність і як наслідок продуктивність освіти. Виокремлено, що до потенціалу майбутнього здобувача відноситься: відповідальність за процес та результати навчання в результаті мотиваційного середовища; критичне мислення, що сприяє вирішенню питань майбутньої професійної діяльності та системно підходити до проблем, розглядаючи альтернативні рішення і застосовуючи доказову аргументацію; емоційний інтелект, який охоплює самоусвідомлення, саморегуляцію та соціальні навички; а також суттєво впливає на формування компетентності майбутнього фахівця індивідуальні особливості та особистий досвід. В статті визначено моделі коучингу, що застосовуються в освіті і визначено як саме впливають на взаємодію між учасниками освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сагач О., Архипов О., Носко Ю. Коучинг як інструмент інновацій в освіті. *Біомеханічні, педагогічні, медико-біологічні та психологічні аспекти фізичного виховання та спорту*. Вісник, 2025. №31(187). С. 94–99.
2. Борова Т. Концепція освітнього коучингу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2011. Вип.12. С. 12–16.
3. Крупник І.Р. Коучинг в освіті: теорія і практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2024. Вип. 2. С. 22–27.
4. Поберезська Г.Г. Коучинг як педагогічна технологія студентоцентричного навчання у ВНЗ. *Технологія і техніка друкарства*, 2017. Вип. 4. С. 99–107.
5. Новосьолова С. Освітній коучинг як перспективна технологія мотивації та підтримки здобувачів освіти. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 2023. № 2(32). С. 43–44.
6. Савчук Б., Вінтоняк О., Снітовська О. Коучинг як педагогічна технологія: дефінітивний аналіз українського та зарубіжного дискурсу. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*, 2024. № 2. С. 39–48.
7. Братко М. Академічний коучинг: зміст поняття та сутність діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2022. 337(1). С. 6–13.
8. Капацина А.О. Застосування коучингу для розвитку професійних компетенцій фахівців : URL : <http://www.apppsychology.org.ua>
9. Нагірна М.Я., Ломага Ю.Р. Переваги та недоліки коучингу в Україні за умов Євроінтеграції. *Менеджмент та підприємство в Україні: етапи та проблеми розвитку*, 2022. № 2(8). С. 183–190
10. Данилевич Л. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців методом коучингу. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2025. №3(79). С. 488-494
11. Ніколаєв Л.О. Технології коучингу як інструмент підвищення ефективності діяльності фахівців соціономічних професій. *Вісник Національного університету оборони України*, 2024. № 5(81). С. 126–133.
12. Ніколаєв Л., Романенко Н. Підвищення мотивації студентів ВНЗ до навчальної діяльності: коучинговий підхід. *ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* URL: <http://ehsupir.uhsp.edu.ua>
13. Коршевнік Т.В., Абрамчук О.М., Добростан О.В. Стратегії інтеграції міждисциплінарних підходів у викладанні біології для підвищення критичного мислення здобувачів освіти. *Наукові записки. Педагогічна академія*. URL : <https://doi.org/10.5281/zenodo.12820105>
14. Савчук М. Ключові компетентності: визначення основних категорій. *Академічні візії*, 2023. Вип. 23. С. 1–9.
15. Зеленін В.В. Психологічні аспекти саморозвитку та самореалізації викладачів у системі вищої освіти в країнах Європи через коучинг. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського Серія: Психологія*, 2024. № 35(74). С. 72–80.
16. Зеленін В.В. Між травмою та величчю: трактат про селективну психодіагностику в коучингу. К. : Гнозис, 2015. С. 272.